

Narkootikumide tarvitamine kooliõpilaste seas

Üle kolmandiku (38%) Eesti 15–16-aastas-
test kooliõpilastest on elu jooksul enda
sõnul tarvitanud mõnda narkootilist ainet.
2015. aasta uuringuga võrreldes on see
näitaja jäänud samaks. Varasematel uurin-
guaastatel oli näha õpilaste seas pidevat
narkootiliste ainete tarvitamise kasvu, kus
vastavalt 15% (1999. aastal), 24% (2003. aastal),
30% (2007. aastal) ja 32% (2011. aastal)
õpilastest oli kasvõi korra elus tarvitanud
narkootilisi aineid.

Koolinoorte seas kõige enam tarvitata-
v narkootikum on **kanep**, mida oli tarvita-
nud 21% ja viimase 30 päeva jooksul 7%
õpilastest. Võrreldes 2015. aasta uurin-
guga oli kanepi tarvitamises märgata
mõningast langustendentsi. Samas ei ole
muutunud viimase 30 päeva jooksul tar-
vitanute hulk ja enam on neid, kes on tar-
vitanud kanepit sagedamini kui üks-kaks
korda elu jooksul.

Lisaks on mõnevõrra kasvanud uinutite
ja/või rahustite tarvitamine arsti ettekir-
jutuseta (9%-lt 2015. aastal 15%-le 2019.
aastal) ning stimulantide tarvitamine. Sti-
mulantidest on sagedasem *ecstasy* tarvi-

tamine, mida oli tarvitanud elu jooksul 5%
15–16-aastasest kooliõpilastest. Üldjuhul
piirduakse narkootiliste ainete ühe-ka-
hekordse proovimisega. *Ecstasy*, inhalan-
tide, rahustite/uinutite ja uute psühho-
aktiivsete ainete tarvitajatest kolmandik
oli tarvitanud neid aineid enam kui kaks
korda.

Narkootiliste ainete tarvitamist alusta-
takse peamiselt **14–15-aastaselt**, poisid
alustavad varem kui tüdrukud (Vorobjov
et al., 2020). Võrreldes Euroopa Liidu
riikide keskmisega paistab Eesti silma
suurema narkootikumide tarvitamisega
15–16-aastaste kooliõpilaste seas (ESPAD
2019). Murettekitav on, et võrreldes teiste
ESPADi uuringus osalenud riikidega, on
Eesti koolinoored esikohal n-ö uute psüh-
hoaktiivsete ainete tarvitamises, mille
hulka kuuluvad sünteetilised stimulan-
did, hallutsinogeenid ja kannabinoidid.
Selliste ainete tugevus ja koostis on sageli
teadmata, millest tulenevalt on nende tar-
vitamine suur terviserisk. Täpsemalt saab
ESPADi tulemusi vaadata uuringutule-
muste kogumikust.

Narkootikumide tarvitamine täiskasvanute seas

2018. aasta täiskasvanud rahvastiku
uimastitarvitamise uuringu põhjal on vee-
rand (25%) 16–64-aastasest inimestest
Eestis elu jooksul tarvitanud mõnda ille-
gaalset uimastit, 7% viimasel aastal ja 3%
viimasel kuul. Narkootikumide tarvitamist
esines kõige enam alla 35-aastaste meeste

hulgas. Samas nooremas vanuserühmas
(16–24 aastat) meeste ja naiste vahelised
erinevused narkootikumide tarvitamisel
puudusid. Tarvitatud narkootilistest aine-
test oli kõige enam mainitud kanepit,
millele järgnesid amfetamiin, *ecstasy* ja
kokaiin (Vorobjov *et al.*, 2019).

Erinevate narkootikumide tarvitamisest viimase 12 kuu ja 30 päeva jooksul annab ülevaate tabel 1.

Tabel 1. Erinevate narkootikumide tarvitamine soo ja erineva ajaperioodi järgi, %

Tarvitamise aja- periood	Elu jooksul			Viimased 12 kuud			Viimased 30 päeva		
	M	N	Kokku	M	N	Kokku	M	N	Kokku
Kanep	30,8	20,3	24,5	9,2	4,8	6,6	3,5	1,5	2,3
Fentanüül	0,6	0,1	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,04
Kokaiin	7,0	3,7	5,0	1,3	0,8	1,0	0,6	0,1	0,3
Amfetamiin	8,6	4,4	6,1	1,7	0,5	0,9	0,9	0,1	0,4
Ecstasy	7,5	4,0	5,4	1,5	0,6	1,0	0,4	0,1	0,2
LSD	2,9	1,2	1,9	1,0	0,5	0,7	0,2	0,1	0,1
Uinutid/rahustid*	3,7	2,1	2,7	1,0	0,2	0,5	0,2	0,1	0,1

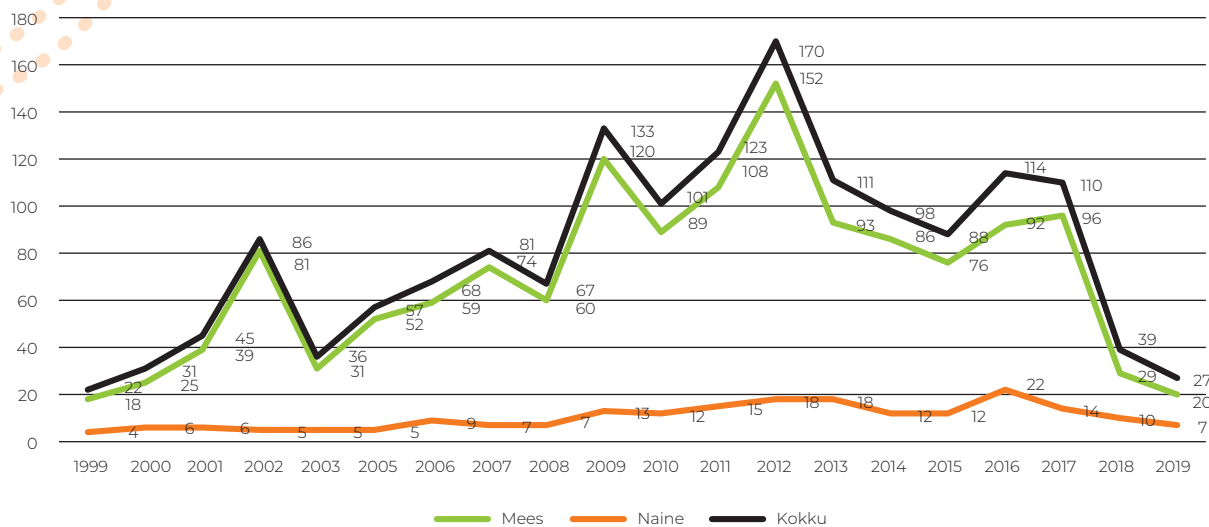
* mitte meditsiinilisel eesmärgil

Allikas: Eesti täiskasvanud rahvastiku uimastite tarvitamise uuring 2019

Narkootikumide üledoosist tingitud kõrge suremus

Perioodil 1999–2019 on Eestis narkootikumide üledoosi tõttu surnud 1705 inimest. Aastatega on narkootikumide üledoosi tõttu surnud isikute keskmine vanus küll järjepidevalt tõusnud, 2002. aasta 24 eluaastalt 2019. aastal 37-ni, kuid endiselt on valdavalt tegu noorte tööealiste inimestega. Kuni 2018. aastani oli Eesti narkootikumide üledoosiga seotud surmade poolest ELis esimesel kohal (EMCDDA 2018). 2018. aastal üledoosist tingitud surmad järsult vähenesid 110-lt 39 juhuni, 2019. aastal langustrend jätkus (joonis 1). Perioodil 2002–2017 oli enamik surmadest seotud heroiinist sadu kuni tuhandeid kordi kangema fentanüüli ja selle analoogide tarvitamisega (Surma põhjuste register 2020).

Narkootikumide üledoosist tingitud surmade arvu languse peamiseks arvatavateks põhjusteks alates 2017. aasta lõpust olid fentanüüli kättesaadavuse vähenemine Eesti narkoturul ning koju kaasa antava naloksoonikomplekti ja teiste kahjude vähendamise teenuste ulatuslikum rakendamine. Fentanüüli kättesaadavuse vähenemine oli politsei eduka jälitustöö tulemus, kus 2017. aasta lõpus ja 2018. aasta alguses lõpetati mitme suure kuritegeliku võrgustiku tegevus. Fentanüüliturg ei taastunud endises mahus ka 2019. aastal.

Joonis 1. Narkootikumide üledoosist põhjustatud surmajuhude arv 1999–2019. *Allikas: Surma põhjuste register 2020*

Narkootikume süstivate inimeste riskikäitumine

Eestis on 2015. aasta andmetele tuginedes 15–44-aastaste vanusegrupis hinnanguliselt 8600 (95% UV 7700–9700) narkootikume süstivat inimest (Raag *et al.*, 2019). Narkootikume süstivate inimeste (NSI) riskikäitumise ja infektsioonhaiguste levimuse uuringute põhjal saame väita, et NSI-de keskmine vanus on aastast aastasse tõusnud ja nende süstimise staaž pikeneb. 2018. aasta Narva-uuringus oli keskmine NSI vanus 36 ja süstimise staaž 16 aastat. Peamiseks süstitavaks narkootikumiks oli kuni 2017. aastani olenevalt piirkonnast kas fentanüül või amfetamiin (Vorobjov *et al.*, 2018, Salekešin *et al.*, 2019). Viimastel aastatel on fentanüüli kättesaadavus vähenenud ja peamiseks aineks on nii Tallinnas kui Ida-Virumaal amfetamiin. Fentanüülipuuduse tõttu on tarvitama hakatud ka katinoone (3D-vannisoolad, alfa-PVP) (TAI 2019).

Enam kui pooled NSI-dest on HIV-positiivse serostaatusega, olenevalt piirkonnast on HCV-vastaste antikehade suhtes positiivsed 60–90% NSI-dest (2018. aastal 80% Narvas). Elu jooksul on üle poole süstinud end eelnevalt kasutatud süstla/nõelaga. Viimase nelja nädala jooksul juba eelnevalt kasutatud süstla/nõela jagamise osakaal varieerub erinevate uuringute lõikes, kuid on aastatega kõigis kolmes linnas vähenenud (2018. aastal Narvas 3%). Kuigi HIV levimus on NSI-de seas aastaid olnud kõrge, on positiivne, et nende inimeste teadlikkus oma HIV-positiivsest staatuses on aastatega tõusnud. Enamik NSI-dest teavad oma HIV-serostaatust õigesti (Vorobjov *et al.*, 2018, Salekešin *et al.*, 2019).

Täiendavad uuringud

Terviklikuma pildi saamiseks narkomaania olukorrast on lisaks traditsioonilistele tarvitamise, riskikäitumise ja levimusuuringutele Eestis kasutusele võetud täiendavad uuringumeetodid nagu tarvitajate veebiküsitlus ja reoveeuuring.

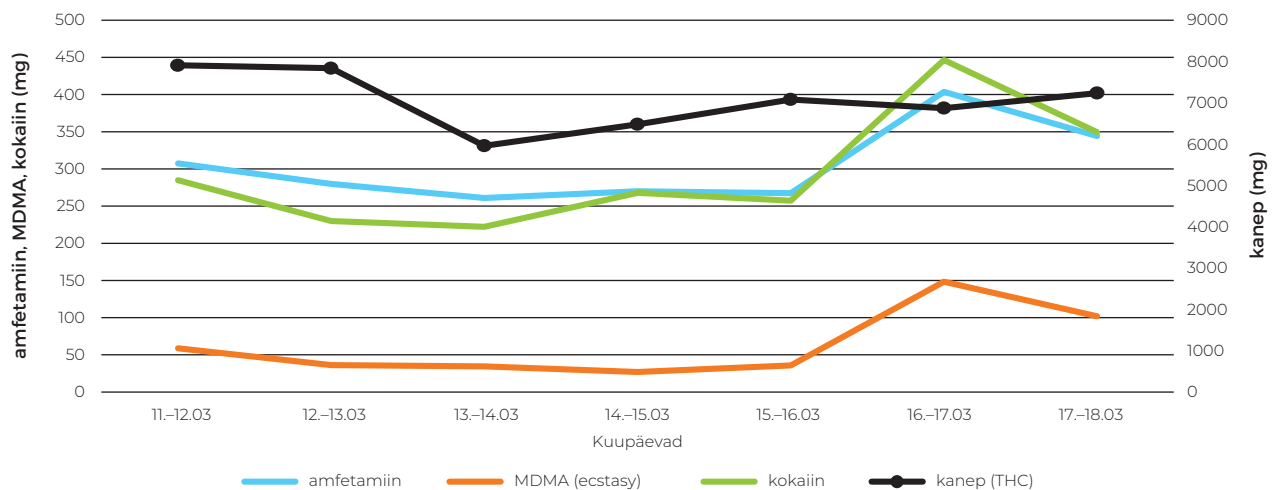
2017/2018. aastal viidi Eestis esimest korda läbi Euroopa narkootikumide tarvitamise **veebiküsitlus**, mille valimi moodustas 2719 narkootikume tarvinud inimest. 75% veebiuuringus osalenud inimestest oli viimase 12 kuu jooksul narkootikume tarvinud. Osalenutest 70% olid tarvinud rohkem kui ühte narkootikumi. Kõige enam oli vastajate hulgas kanepitarvitajaid (98%), 40% olid tarvinud amfetamiini ja pooled *ecstasy*'t. Kanepitarvitajatest oli 17% igapäevaseid või peaaegu igapäevaseid tarvitajaid. 12% vastanutest ei näinud kanepi tarvitamises mingisugust ohtu inimesele, 64% hindas kanepi tarvitamist kas vähe või keskmiselt ohtlikuks, 23% väga ohtlikuks ja 1% ei osanud hinnata (Abel-Ollo *et al.*, 2019). Kuna tegemist oli üle-euroopalise narkootikumide tarvitamise veebiküsitlusega, on Eesti tulemused võrreldavad ka teiste uuringus osalenud riikide omadega. Eri-nevalt teistest uuringus osalenud riikidest tarvitasid Eesti vastajad kanepitoodetest kõige enam taimset kanepit, kanepivaigu tarvitamine oli harv. Eestis ja Leedus oli kõige vähem regulaarseid ja intensiivseid¹ kanepitarvitajaid. Ka kokaiini suitsetamist ja stimulantide (amfetamiin, MDMA, kokaiin) sagedast² tarvitamist esines võrreldes teste riikidega Eestis vähem (Mattias *et al.*, 2019, EMCDDA, 2020).

2019. aastal viidi esimest korda läbi **kom-munaalreovee** analüüs narkootikumide ja nende metaboolsete (ainevahetusest tulenevate) jääkide suhtes, et hinnata narkootikumide tarvitamist **Tallinna piirkonnas**. Analüüsid võeti ASi Tallinna Vesi reoveepuhastusjaamast 11.–17. märtsini 2019 vastavalt Euroopa reoveeuuringute SCORE protokollile.

Reovee analüüsimudeli töötas välja ja analüüsi tegi Eesti Kohtuekspertiisi Instituut. Reovee analüüsimise tulemusel leiti, et kõige levinumad narkootilised ained Tallinna piirkonnas olid kanep, amfetamiin ja kokaiin, millele järgnes MDMA. Nädalapäevade erinevused tarvitamises tulid kõige enam esile MDMA ja kokaiini puhul (joonis 2). Neid aineid tarvitakse kõige enam nädalavahetusel, millest võib järeldada, et teatud osa sellest tarvitatakse meelelahutusasutustes ja -üritustel. Amfetamiini tarvitamisel olid nädalapäevade erinevused väiksemad kui kokaiini ja MDMA puhul. Amfetamiin on olnud pärast fentanüüli turult kadumist Eestis kõige enam tarvitatav narkootiline aine narkootikume süstivate inimeste seas, mis arvatavasti tasandab aine tarvitamist kõikide nädalapäevade vahel. Kanepi kontsentratsioon oli sarnane kõikidel nädalapäevadel, mis ühelt poolt on tingitud kanepi laiaast levikust Eestis ning teisalt ka asjaolust, et kanepi puhul on THC COOH uriinist määratav pikka aega. Tulemuste juures tuleb mainida, et uuring hõlmab sellel perioodil nii kohalike, Tallinna elanike kui sise- ja välisturistide uimastite tarvitamist.

1 Regulaarne tarvitamine (>250 korda aastas), regulaarne (51–250 korda aastas)

2 Sagedane tarvitamine (enam kui 50 korda aastas)

Joonis 2. Tarvitatud aine kogus (mg) reoves 1000 elaniku kohta ööpäevas 11.–18.03.2019

Kasutatud kirjandus:

Abel-Ollo, K., Lõhmus, L. (2019). *Euroopa narkootikumide tarvitamise veebiküsitluse meetodika ja esmased tulemused*. Eesti Arst, 98(11): 627–635.

EMCDDA (2020). *ESPAD Report 2019 — Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Luxembourg: Publications Office of the European Union

EMCDDA (2019). *European Web Survey on Drugs: patterns of use — emerging findings from the second round*. <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/12800/Web-Drug-Survey-second-round.pdf>

EMCDDA. (2018). *European Drug Report 2018: Trends and Developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Hollo, V., Riikoja, A., Barndök, T., Abel-Ollo, K., Kurbatova, A. (2020). *Tallinna reovee uuring narkootiliste ja psühhotropsete ainete jääkide suhtes*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Matias, J., Kalamara, E., Mathis, F., et al. (2019). *The use of multi-national web surveys for comparative analysis: Lessons from the European Web Survey on Drugs*. International Journal of Drug Policy. pii: S0955-3959(19)30073-8

Raag, M., Vorobjov, S., Uusküla, A. (2019). *Prevalence of injecting drug use in Estonia 2010–2015: a capture-recapture study*. Harm Reduction Journal. 16:19. doi: 10.1186/s12954-019-0289-3

Salekešin, M., Vorobjov, S. (2019). *HIV levimuse ja riskikäitumise uuring Narva narkootikumide süstivate inimeste seas 2018*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

TAI (2019). *Kahjude vähendamine* (teabeleht). https://intra.tai.ee//images/prints/documents/157537650426_KahjudeVahendamine.pdf

Vorobjov, S., Tamson, M. (2020). *Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: tubakatoodete, alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamine Eesti 15–16-aastaste õpilaste seas*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Vorobjov, S., Salekešin, M., Vals, K. (2019). *Eesti täiskasvanud rahvastiku uimastite tarvitamise uuring*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.

Vorobjov, S., Salekešin, M. (2018). *HIV levimuse ja riskikäitumise uuring Tallinna narkootikumide süstivate inimeste seas 2017*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.